

Kontinentální a anglosaské vymezení kriminalistiky

Anotace: Článek se zabývá základními pojmy kriminalistiky a forezních věd a ukazuje nové pohledy na jejich vývoj a přibližování. Při vyšetřování a rozhodování o trestných činech se na v dnešní době neobejdeme bez znalostí kriminalistiky nebo forezních věd. Jejich příbuznost a současně rozdíly jsou předmětem zkoumání v této studii. Je to problematika značně rozporná a mnoho autorů zastává názor o jednotnosti, stejně tak jako o odlišnosti obou věd. Autor spatřuje bazický význam těchto poznatků zejména v jejich užitečnosti pro vyšetřovací praxi. Historická analýza provedená autorem ukazuje na vzájemné přibližování až ovlivňování obou konceptů řešení kriminality.

Klíčová slova: kriminalistika, forezní vědy, historie, současnost, porovnávání

Úvod

Domnívám se, že na počátku XXI. století je vhodná doba analyzovat, čím se v uplynulých 120-170 letech koncepčně zabývali domácí i zahraniční, teoretičtí i praktičtí (moderní) kriminalisté, respektive jaké trendy se dostávají do popředí v dnešním chápání kriminalistické vědy. Odborná literatura je globálně i podle mého názoru poměrně jednotná, tedy pokud se jedná o podstatu kriminalistiky především jako praktické a (v menší míře) teoretické vědy o trestním vyšetřování¹, t.j. té větve trestní vědy, která pojednává o prostředcích a metodice odhalování, předcházení (prevence) trestné činnosti a dokazování, tyto systematizuje a aplikuje v rámci normativní legislativy.

Kromě efektivní prevence kriminality jako vedlejší funkce, spočívá její zásadní funkce v odhalení, respektive v zajištění co největšího počtu co nejspolehlivějších důkazů jako základu ke konečnému dohnání k právní odpovědnosti. Takže pokud to shrneme, kriminalistika je efektivní a profesionální prosazování trestního práva, nemající žádnou podoblast, která by nesloužila boji proti trestnímu činu, t.j. stíhání a odhalování pachatele bez rozdílu zda se nachází na evropském kontinentu či jinde ve světě.

Historická a právní analýza

V odborné literatuře již byly uvedeny podobné, mnou užívané definice. Z těchto zde uvádím (ostatně z početných pramenů) publikaci některých významných německých, amerických, ruských a konec konců i jednoho maďarského autora: Podle německého autora Friedricha Geerdse je „kriminalistika věda faktů a zkušeností, pod kterou rozumíme nauku o činnosti orgánů činných v trestním řízení a jejich asistence v přímé, represivní a preventivní praxi.“² Podle amerického autora Paula Kirka není kriminalistika nic jiného, než věda (individuální) identifikace. „Science of (individualised) Identification“³, zatímco Belkin používá následující formulaci: Podle R. S. Belkina pojednává kriminalistika především o informacích vztahujících se k trestným činům, o shromažďování, porovnávání, hodnocení a dokládání důkazů a zahrnuje rovněž i pravidla odhalování, vyšetřování a prevence. („The

¹ Podotýkám, že metodika kriminalistiky (sbírka doporučení), systém prostředků (většinou) pomáhá nejen při stanovení trestní podstaty, ale i v jiných oblastech, tak např. ve státní správě, v disciplinárních řízeních, při uplatňování občanského práva. Zlinszky János ne náhodou podotýká, že výraz „crimen“ původně v latině znamenal „rozdílność“, tudíž se nevztahuje výhradně na trestní oblast, ale je aplikovatelný na vyjádření veškeré skutkové podstaty. Zlinszky, J. *Roman criminal law. (Római büntetőjog)* Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. 11.

² Geerds, F. *Role of criminalistics in sciences' system. (A kriminalisztika helye a tudományok rendszerében.)* In: Katona, G. (ed.) *Actual questions of criminalistics. (A kriminalisztika aktuális kérdései.)* BM Kiadó, Budapest, 1991. 17.

³ Kirk, P. *Crime Investigation. Interscience Publications.* New York-London-Sydney, 1953.; *Crime investigation. Physical evidence and police laboratory.* Interscience Publishers Inc., New York, 1966.; *Crime Investigation.* 2nd Chichester, Wiley, 1974.

criminalistics is the science about regularities of the mechanism of a crime, occurrence of the information on a crime and its participants, about regularities of collecting, collation, examination and using evidence, and also based on knowledge of these regularities means and methods of detection, investigation and prevention of crimes“⁴

Podle maďarského autora jménem László Viski se nauka o trestním pátrání zabývá vypracováním těch metodik a prostředků, které vedou k odhalení, prevenci, zastavení trestné činnosti a podporují jejich uplatnění v rámci legislativy.“⁵

Existuje i francouzský názor, který charakterizuje kriminalistiku jako „l’art de la deduction“, tedy jako umění dedukce.⁶ Pravda, o umění se zde hovořit nedá, avšak odvolání se na dedukci považují za správné, jelikož v kriminalistice zaujímá centrální místo jako způsob myšlení zaměřující se na příčinu a následek. Kriminalista se seznámí s výsledkem způsobené újmy (trestného činu) a je po právu zvědav na souvislosti mezi příčinou a následkem. Musí projít zpětnou cestou a to od následku k příčině, čili aplikovat dedukci k objasnění, k poznání minulosti. (Vyšetřování trestné činnosti je nutně činnost retrospektivního aspektu)

I v minulosti byli tací, kteří kriminalistiku nazývali uměním. Jejich názor popírá pojmenování i vědecký obsah (scientific, forensic) (a název díla jednoho z nich). V současné silně vědecky orientované době se na monografické úrovni s touto formulací již nesetkáváme.

V souvislosti s prevencí kriminality se domnívám, že ve světové kriminalistice je citelná určitá tendence pohybu od reaktivního dodatečně reagujícího (retrospektivního) aspektu směrem k proaktivním, preventivním opatřením. Toto platí především od r. 2001, kdy došlo v Americe k teroristickému útoku, který oživil, zintenzivnil tento proces. Zde připomínám i fakt, že při výkladu funkce kriminalistické prevence činíme rozdíl mezi její nepřímou a přímou formou.

V souvislosti s její nepřímou funkcí uvádím, že základním cílem a úkolem je podpora boje proti trestné činnosti, včetně kladení důrazu na právní či neprávní prostředky prevence trestních činů. Tímto se zabývá například trestní právo a to zdůrazňováním individuální a všeobecné prevence. V souvislosti s kriminalistikou je možné a je potřeba odvolávat se na všeobecně známou vědecko-empirickou větu (Beccariova věta), podle které je nejdůležitější složkou, nejefektivnější pojistkou prevence (snížení počtu) trestních činů skutečnost odhalení veškerých trestných činů a pachatelů. V tomto případě totiž potenciální pachatel považuje za příliš velké riziko („risky“) zamýšlené spáchání trestného činu. V důsledku toho kriminalistika i všeobecně (a tím nepřímo) plní funkci předcházení trestné činnosti, jelikož obohacuje a rozvíjí prostředky a způsoby odhalování a dokazování trestné činnosti.

Pokud jde o přímou funkci prevence trestné činnosti, tak podávám interpretaci, podle které došlo ke vzniku velmi rozmanitých forem, které se průběžně i v současné době mění a na jejichž vyjmenování se omezím pouze orientačně. Sem zařazuji jednak všeobecná doporučení, jednak způsoby chování (postoje), taktické návrhy v zájmu odvrácení nebezpečí stát se poškozeným či obětí, v souvislosti s tzv. „ochranou objektu“ pokud jde o technická a organizační doporučení pomocí propagace, instalování bezpečnostní techniky (t.j. poplašných zařízení reagujících na světlo, hluk a pohyb) včetně jejich zapojení na příslušný orgán a rovněž propagaci prostředků bezpečnostní techniky jako jsou různé pasti (stopové, věcné, chemické a technické – snímek, film, video). Kromě toho jsem přesvědčen, že sem mohu zařadit i taktiku načasování trestně procesních donucovacích opatření (a nejen zabránění

⁴ Belkin, R. S.-t idézi Filippov, A. G.: The Russian Criminalistics – a Science and a Discipline. In: Fenyvesi Csaba-Herke Csongor-Mészáros Bence (ed) *Evidence (Bizonyítékok)*. PTE ÁJK, Pécs, 2006. P. 154.

⁵ Viski, L. (ed.) *Criminalistics (Kriminalisztika)*. BM, Budapest, 1961. P. 13.

⁶ Loïc Chauveau *Les traces du crime. Enquete sur la police scientifique*. Calmann-Lévy, 1993. P. 24.

dokončení předem připraveného trestného činu nebo jeho pokusu, ale i zabránění dalšího spáchání), včetně výchovných opatření zvláště v případě dětí či mladistvých pachatelů .

Samotný termín (pojmenování) kriminalistika je evropského původu, jelikož „otec“ a zakladatel tohoto vědeckého oboru Hans Gross (1847-1915) tento výraz použil poprvé ve svém základním díle v r. 1893,⁷ což bylo přeloženo do angličtiny jako „criminal investigation“⁸ a tento výraz byl používán až do 50. – 60. let⁹, respektive užívá se i dnes, avšak již v pozměněné formě. (Jde o upozornění na tu drobnou skutečnost, že rozdíly mezi kontinentálním a anglosaským právním systémem existovaly a poněkud existují i dodnes, zejména v případě kriminalistiky na základě přírodních věd)

V titulu anglicky psaného (Adam, J. M. A.-Adam, J. C.) díla z r. 1950 se objevila ještě jedna zajímavost a to, že Gross je zde nazýván profesorem „Criminology“, jelikož sám Gross ve své práci považoval kriminalistiku za část kriminologie. Až později došlo k jejímu osamostatnění. V anglických textech se často setkáváme s touto terminologií, avšak tato v anglosaské terminologii nezdolala jako název této vědní oblasti. Kriminalistika (criminalistics) představuje pouhou větev („branch“) forenzní vědy, na rozdíl od kontinentálního pojetí.¹⁰

V anglosaském světě (Velká Británie, USA, Kanada, Austrálie, atd.) se „kriminalistika“ jako vědecký pojem nerozšířila, pokud jde o vědní obor jako celek, respektive z hlediska evropského významu nebyla přijata. Ve znění podobného obsahu autora jménem Katona Géza: „Ve Spojeném království se kriminalistika jako vědecký pojem nerozšířila. Pojem trestní vědy (forensic science) částečně ztotožňovali s kontinentální kriminální technikou. V pramenech odborné literatury se výraz ‚forenzní‘ (soudní, trestní) používal se stejným obsahem jako ‚scientific‘ (vědecký). Znalosti aplikované při odhalování a dokazování trestních činů nebyly považovány za součást ‚trestní vědy‘. Rámecem vědeckého vyšetřování trestních činů či průběhem pátrání se v anglické odborné literatuře až do nedávné doby obvykle rozuměla aplikace přírodovědeckých metod.“¹¹

Po počáteční „criminal investigation“, (respektive „crime investigation“, případně „crime detection“) přes označení „scientific investigation“ a „police science“ (se jakoby přechodem již objevuje výraz „vědecký“, připravující tak půdu výrazu forenzní „forensic“) a především od počátku 60. let se užívá terminologie „forensic science“,¹² (respektive v

⁷ Gross, H. *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik 1-2*. Leuscher u. Lebensky's Buchhandlung, Graz, 1893, illetve Graz-Wien, 1914. (Rakušan Gross zakladatel „nauky o trestním právu“ působil jako profesor v Grazu, Praze a v ukrajinském Cernivci.)

⁸ Ještě v r. 1950 používali výraz „Criminal Investigation“ v Anglii, Kanadě a v Austrálii ve svazku vydaném podle Hanse Grosse. Viz: Adam, J. M. A.-Adam, J. C. *Criminal Investigation. A Practical Textbook for Magistrates, Police Officers and Lawyers. (Adapted from the System Der Kriminalistik of dr. Hans Gross Professor of Criminology in the University of Prague.)*, Sweet and Maxwell, London, The Carxwell Company, Toronto, The Law Book Company of Australia, Sydney, Melbourne, Brisbane, 1950.

⁹ Ještě jeden z nejslavnějších amerických (Kalifornie) kriminalistů Paul Kirk v souhrnném díle vydaném v r. 1953 (a i v dalších vydáních) používá výraz „investigation“ avšak ne s předčlenem „criminal“, ale „crime“, což nic nemění na podstatě věci. Kirk, P. *Crime Investigation. Interscience Publications*. New York-London-Sydney, 1953.; *Crime investigation. Physical evidence and police laboratory*. Interscience Publishers Inc., New York, 1966.; *Crime Investigation*. 2nd Chichester, Wiley, 1974.

¹⁰ Setkal jsem se i v časopise vydávaném od r. 1966 a to s titulem „Criminologist“ /v r. 1981/ , jehož dřívější titul zněl „Crime és Detection“. Vydavatel: Forensic Publishing Co., England. I ve francouzské literatuře se setkáváme s tímto pojmem, konkrétně: Beroud, G. *Précis de criminologie et de police technique*. Paris, Payot, 1938; Picca, G. *La criminologie*. (5. éd.) Presses Universitaires de France, Paris, 2000.

¹¹ Katona, G. *The Criminalistics and Criminal Sciences (A kriminalisztika és a bünygi tudományok)*. BM Kiadó, Budapest, 2002. P. 39.

¹² Slovo „forensic“ má svůj původ v latině jako „forensis“ a dá se odvodit od výrazu „forum“. Tedy od toho římského místa (instituce), kde před publikem (před fórem, patřícím k fóru) mohly a musely být prodiskutovány důležité otázky, místo, kde se rodily i zákony. K dnešní interpretaci připomínám, že se projednávaly i důležité

množném čísle „forensic sciences“,¹³ což je narážkou na mnohostrannost), trestní věda (nebo soudní či justiční věda), která podle mého názoru nevyžaduje maďarský překlad, jelikož výraz „forenzní“ toto vyřeší a je i mezinárodně přijat. Takže se domnívám, že pojmenování „forenzní věda“ jako anglosaská terminologie ve formě odpovídající zákonům maďarštiny je dostatečně srozumitelný a čím dál více užívaný výraz.¹⁴

Podle mého názoru anglosaské pojetí forenzní vědy, ostatně amerického původu (forensic science), v současné době již skutečně svědčí o kontinentální kriminalistické technice, zatímco prvky kriminalistické taktiky nacházíme z valné části v kriminalistické psychologii (criminal psychology nebo forensic psychology) a v „criminal investigation“. Čili anglosaská odborná literatura rozumí pod pojmem vědecké vyšetřování trestné činnosti („forensic“ scientific investigation) nebo pod pojmem pátrání (detekce – „detection“) aplikování přírodovědeckých metod. Pod výrazem kriminalistika jako terminus technicus („criminalistics“) se rozumí pouze jedna větev („branch of forensic science“) forenzních věd („forensic sciences“) podle tradičního pojetí, která se specificky zabývá fyzickými důkazy (především nalezenými v místě ohledání, rekonstrukce (crime scene investigation, reconstruction) a jejich vědeckým shromážděním a šetřením v souvislosti s konkrétním trestním činem.

Podle stylizace autora jménem Katona Géza:¹⁵ Ve Spojených státech se zpravidla pod pojmem „trestní vědy“ rozumí souhrn vědeckých poznatků použitých k nalezení věcných důkazů, jejich vyšetření a vyhodnocení. Hlavními obory jsou kriminalistika a trestní (forenzní) medicína. Připomínám, že právní systém USA má jednu zvláštnost, a to, že není ostře ohraničen znalecký posudek používaný v trestním a občanskoprávním řízení. „Federální předpisy dokazování (Federal Rules of Evidence) jsou platné pro obě dvě právní oblasti a udávají směrnice pro určení obsahu a metody znaleckého posudku. Za tímto účelem vydává "Federální justiční ústředí" jako vládní orgán tematické odborné knihy pro informaci a odborný růst soudců a justičních pracovníků.“¹⁶

Nicméně, tento trend v posledních desetiletích vykazuje určité sblížení, vzájemné ovlivnění a sjednocení obsahu /konvergence/ (i když ne identickými formami vyjádření) mezi dvěma typy vnímání, tedy mezi evropským a anglosaským.¹⁷ Od počátku 60. let 20. století s přiblížením se ke kontinentálnímu pojmu bylo a je i nadále vydáváno stále více děl pod názvem kriminalistika (Criminalistics). Jako příklad uvádím příručku Lab Manual, vydanou ve Spojených státech v r. 2001. Podtitul („An introduction to forensic science“) již uvádí

(trestní) otázky, zároveň i osudové otázky, jelikož vlivem důkazů důsledky trestněprávní těžce dolehly na osud (viníka) (a jeho rodiny).

¹³ Podle autora jménem Pete Moore neznámá forenznost nic jiného, než: „The term „forensic“ means suitable for a court of law. In all cases, forensic science demands diligence and attention to detail if the work is going to bridge the gap from the crime scene to the courtroom. ... Forensic science should lead investigators to the truth.“ Moore, P. *The Forensic Handbook*. Barnes and Noble, New York, 2004. P. 34.

¹⁴ Nejsem pro zavádění cizích slov a jejich fonetický přepis do maďarštiny, avšak pokud nenacházíme k obsahovému krytí přesně odpovídající výraz (toto se úspěšně podařilo v případě „computeru“, jelikož zdomácnil výraz „počítač“), pak pokládám za přijatelné a následováníhodné převzetí cizího výrazu ve formě odpovídající duchu maďarštiny.

¹⁵ Katona, G. *The Criminalistics and Criminal Sciences (A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok)*. BM Kiadó, Budapest, 2002. P. 39.

¹⁶ Podobný výklad zastává i Molnár József ve studii vydané na pokračování Molnár, J.: *Science of Criminalistics (A kriminalisztika tudománya) I-V*. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, OKKRI, Budapest, 1995 – 1999.

¹⁷ Mohu konstatovat, že evropské kontinentální chápání kráčí směrem k forenznosti, anglosaské směrem k chápání kriminalistickému. Především pokládám za silnější z hlediska světové tendence, kriminálně-technických priorit a zdůrazňování přírodovědeckého vyšetřování.

forenzní vědu, zatímco hlavní titul zní; „Criminalistics“¹⁸. V obsahu detailně analyzuje zevrubnou metodiku opírající se o znalosti přírodních věd a týkající se věcných důkazů. Podobné pojetí nacházíme i u dalších autorů, např. u autora O'Hara, C. Ve dvou základních dílech uvádí „Criminalistics“ (kriminálně-technického charakteru) a „Criminal investigation“ (kriminálně-taktického charakteru).¹⁹ V letech 2000 se stále často (a opakovaně) setkáváme především v amerických souhrnných dílech s výrazem „criminal investigation“,²⁰ trestní pátrání, což má rovněž blíže ke kontinentálnímu užívání slov. Obsažně pojednává především o kriminalistické taktice a metodice v kontinentálním slova smyslu. Konkrétně ohledání místa (crime scene), konfrontace (lineup, one on one confrontation /USA/, identity parade /Anglie/), výslechy podezřelého (interrogation /USA/, questioning /Anglie/) a svědka (interview), získání údajů od informátorů a z jiných pramenů (např. z evidence, /records/, ze sledování /surveillance/), z analýz informátorů (latent investigation)²¹, plánování a organizování pátrání (logistic management), způsoby domovní a osobní prohlídky a zadržení (search, body-search, seizure), taktiku zadržení, zatčení, předběžné vazby (arrest, detention, pre-charge detention, preliminary detention), interpretaci důkazního práva (rules of evidence) a rovněž při šetření jednotlivých případů (skupin trestních činů)²² používaná taktická doporučení. Globálně a se zřetelem na obsah, mohu konstatovat, že v zásadě obojí dvojí chápání rozděluje a systematizuje námi (a na kontinentě) kriminalistikou nazývanou oblast vědy. A tedy na kriminalistickou techniku, což je forenzní část („forensic science“ nebo v množném čísle s poukázáním na základní přírodní vědy „sciences“), a především na kriminalistickou taktiku zakládající se na poznacích ze společenských věd, což je zakotveno v anglosaské literatuře pod názvy „criminal investigation“ a „criminal psychology“. V oblasti „criminal investigation“ se setkáme s kriminalistickou metodikou zaostřenou na jednotlivé trestní činy.

K tomu podotýkám, že z kontinentálních zemí se ve Francii (Belgii²³, Itálii²⁴) k jednotlivým oblastem stíhání připojují i poznatky nejen z kriminalistiky („la

¹⁸ Meloan, C. E.-James, R. E.-Saferstein, R. *Criminalistics. An Introduction to Forensic Science. (Lab Manual)*. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2001.; Viz dříve: Kevin, P. O.-Sullivan, R. C. *Criminalistics. Theory and practice*. Holdbruce science Publishers Inc., New York, 1976.; Saferstein, R. *Criminalistics: an introduction to Forensic science*. Englewood Cliffs, N.Y. Prentice Hall, 1995., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2004.; Anglie: O'Brien K. P.-Sullivan R. C.: *Criminalistics. Theory and practice*. Holbrook Press, London, 1976.

¹⁹ O'Hara, C.-Osterburg, J. W. *An Introduction to Criminalistics*. New York, 1960.; O'Hara, C.-O'Hara G.: *Fundamentals of Criminal Investigation*. 6th edition, Springfield, 1994.

²⁰ Swanson, C. R.-Chamelin, N. C.-Territo, L. *Criminal investigation*. McGraw-Hill, Boston, 2002.; Weston, P. B.-Lushbaugh, C. *Criminal investigation-basic perspectives*. Prentice Hall, Upper Saddle River, 2003.

²¹ Výstižně užívaný výraz „latent investigation“ („neviditelný“ nebo jednoduše „latentní“) v sobě skrývá jisté kriminálně-taktické prvky podle svazku z r. 1981 „Criminal Investigation“. V případě obzvláště těžkých zločinů popisuje trestní analýzu (crime analysis), pojednává o vnitřních a vnějších informátorech (informants), o evidenci (National Crime Information Center), o pozorování (surveillance) (skrytý, tajný, maskovaný) a zkouškách na mechanickém detektoru lži (mechanical lie detector), včetně významu údajů pocházejících od obětí a svědků (victims and witnesses). Swanson, C. R.-Chamelin, N. C.-Territo, L. *Criminal investigation*. McGraw-Hill, Boston, 2002.

²² V dílech jsou u metodických skupin uváděny v podstatě vždy na prvním místě vražda-ubližení na těle (homicide-murder-manslaughter, assault and battery), poté loupež-únos (robbery-kidnapping), vloupání (burglary), žhářství (arson), výbuchy (explosives), znásilnění a další sexuálně motivované zločiny (rape and other sex crimes), krádež, podvod, zpronevěra (larceny-theft, fraud, cheating, embezzlement atd.), terorismus (terrorismus), výpočetní technika (computer and technological), organizované zločiny – kriminalita bílých límečků -intelektuální-ekonomické (enterprise-organised-economic-white-collar), dopravní přestupky (road accidents), padělání (forgery, counterfeiting), úplatkářství (bribery), zneužití drog (drug-abuse) a další, v menším měřítku se objevující trestné činy. (Z těchto pouze jako příklad uvádím: školní násilí, rituální zločiny, odcizení osobnosti, atd.)

²³ Viz: Goddefroy, E. *Manuel élémentaire de police technique*. Ferdinand Larcier, Bruxelles, 1922., illetve Manuel de police technique, Ferdinand Larcier, Bruxelles, 1931; Louwage, F. E. *Technique et tactique de la*

criminalistique“)²⁵ ale i z „police scientifique“²⁶ (vědecké policie)²⁷, justiční policie („police judiciaire“)²⁸ nebo podle Locarda „Manuel de technique policiere“ (policejní techniky)²⁹, avšak paralelně s tímto se současně objevuje i označení kriminalistika. Univerzitní příručka vydaná v Paříži v r. 2001 pod názvem „Manuel de criminalistique moderne“ (Příručka moderní kriminalistiky) a s podtitulem "La science et la recherche de la preuve“ (Věda a pátrání po důkazech).^{30, 31}

V německy mluvících zemích a odtud na východ Evropy v podstatě všude zdomácněl výraz kriminalistika a užívá se i současnosti.³²

Avšak i v kontinentálním slova smyslu pozorujeme změny, konkrétně směrem k výrazu forenzní³³. Pojmy z anglosaského systému stále více pronikají i k nám. Jako příklad

police criminelle. Ninove, Belgique, 1948; Lechat, R.: *La technique de L'enquete criminelle*. Moderna, Bruxelles, 1959.

²⁴ V Itálii je užívání výrazů podobné jako ve Francii, to znamená, že nejčastějšími jsou vědecká policie, policejní technika. Lásd Ottolenghi, S. *Polizia scientifica*. Societa Editrice Libreria, Roma, 1910.; Altavilla, E. *Psicologia giudiziaria*. Utet, Napoli, 1932., Torino, 1955.

²⁵ Ceccaldi, P. F. *La criminalistique*. Presses Universitaires de France, Paris, 1962.; Chevet, G.-Marand, Ph. *Cours de criminalistique*. Préfecture de police, Paris, 1981.; Buquet, A. *Manuel de criminalistique moderne*. Presses Universitaires de France, Paris, 2001.

²⁶ Pravděpodobně vlivem evropských mediteranních zemí i v Brazílii byl vydán souhrnný kriminalistický svazek pod titulem „Policia Scientifica“ ibeiro, L.: *Policia Scientifica*. Editora Guanabara, Rio de Janeiro, 1934.

Franciaországban: Bischoff, M. *La police scientifique*. Payot, Paris, 1938.; Diaz, Ch. *La police technique*. Presses Universitaires de France, Paris, 2000.

²⁷ Robinson, H. M. *La science contre la crime*. Payot, Paris, 1941; Sannie, Ch. *La recherche scientifique du criminel*. Armand Colin, Paris, 1954., illethe másik kiadásban: Albin Michel, Paris, 1967; Gayet, J. *Manuel de police scientifique*. Paris, 1965. és 1978.; Gayet, J. *ABC de police scientifique*. Ed. Payot, Paris, 1973.

²⁸ Hreblay, V. *La police judiciaire*. Presses Universitaires de France, Paris, 1997.

²⁹ Locard, E. *Manuel de technique policiere*. Payot, Paris, 1923, 1948: *L'enquête criminelle et les méthodes scientifiques*. Flammarion, Paris, 1920.; *Traité de criminalistique I-VI*. Desvigne, Lyon, 1931-1940. Z vyjmenování je zřejmé, že Locard používal k francouzskému označení téměř veškeré formy. Mezi těmito dal šestidílnému souhrnnému svazku název Kriminalistika (podle Grosse). Další autoři a jejich díla: Gayet, J. *Manuel de police scientifique*. Payot, Paris, 1961.; Le Clere, M. *Manuel de police technique*. Police Revue, Paris, 1974.

³⁰ Titul zároveň poukazuje na ten důležitý fakt, že mezi dokazováním a kriminalistikou je velmi úzký vztah a že tento vztah platí podle mého názoru nejen v trestním dokazovacím řízení, ale ve všech právních oblastech, kde dochází k dokazování. (Například ve veřejné správě, pracovněprávní oblasti, v případech občanských práv, jak již jsem se zmínil výše.) Takže kriminalistika je věda faktů, která není vyhrazena pouze nejvyšším pátracím orgánům, nejen jakási „policejní věda“, ale kvůli metodice vědecká oblast pro veškeré dokazování se zabývající právní oblasti a tímto – podle mého mínění – má a měla by mít místo ve výuce studentů práv, t.j. pozdějšího zákonodárného sboru, v předmětné struktuře jednotlivých právních fakult.

³¹ Buquet, A. *Manuel de criminalistique moderne. (La science et la recherche de la preuve)*. Presses Universitaires de France, Paris, 2001.

³² Tento název se objevuje i v lexikonech a encyklopediích, tato díla vypracovali: Gross, H. *Encyklopädie der Kriminalistik*. Verlag von F. C. W. Vogel in Leipzig, 1901; Angheliescu, I.-Constantinescu, M. in colectiv. *Dictionar de criminalistica*. Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1984., 1996.; Burghard, W.-Hamacher, H. W.-Herold, H.-Schreiber, M.-Stümper, A.-Vorbeck, A. *Kriminalistik Lexikon*. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1986.; Modly, D. *PRirucni kriminalisticki leksikon*. Sarajevo, 1998.; Siegel, J.-Saukko, P. J.-Knupfer, G. C. (eds) *Encyclopedia of Forensic Sciences*. Volume 1-3. Academic Press, San Diego-San Francisco-New York-Boston-London-Sydney-Tokyo, 2000.; Belkin, R. S. *Criminalistics encyclopedia*. 2. edition, 2000.; Modly, D.-Korajlic, N. *Kriminalisticki rjecnik*. Centar za kulturu i obrazovanje, Tesanj, 2002.; Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I-II*. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004.

³³ Např. v německé literatuře se již před několika desetiletími (poté co se v Americe v 60. letech 20. st. objevil tento termín) objevilo anglosaské označení „forensic“. Viz: Liebel, H.-Uslar, W. *Forensische Psychologie*. Kohlhammer, Stuttgart, 1975.; Napjainkból egy példa: Dern, C. Die Zukunft forensischen Wissenschaften. In *Kriminalistik*, 2009/5. 292-297.

konvergence mezi dvěma systémy mohou uvést, že v kontinentálním užívání se dostává do popředí tzv. interpretování důkazů („show up“ model).³⁴

U obou pojetí je též pozorovatelné, že oblastmi základních věd a klasickými prameny jsou biologie, chemie, fyzika, antropologie, patologie, sérologie, toxikologie („forensic biology, chemistry, physics, anthropology, pathology, serology, toxicology“) a úzce s těmito souvisí užitá balistika a fototechnika (visual record photographs). Avšak, jak jsem se již (částečně) zmínil ve třetí kapitole, přibyla k nim v uplynulých desetiletích jako novinka i molekulární genetiky (molecular genetics), výpočetní technika (computer forensic technology, cyber forensics, digital forensics, digital investigation, web-analysis), včetně např. počítačové analýzy lidského hlasu a zvukových nosičů, /computer-voiceanalysis/, identifikace klaviatury a tiskárny počítače (printer-identification), archeologie (forensic archeology), trestní stomatologie (forensic dentistry), moderní entomologie (forensic entomology),³⁵ moderní³⁶ trestní geologie (forensic geology),³⁷ analýza DNA (DNA analysis), trestní botanika a zoologie (forensic botany and zoology).

³⁴ Tento výraz svědčí o tom, že podle anglosaského chápání je základním kamenem pátrání to, zda předvedený důkaz a k němu se vztahující názor obdrží při přelíčení, dokáže-li žalobce s pomocí vyšetřovatelů, respektive znalců (expert witness) předvést i vědecky opodstatněné důkazy, dokáže-li zajištěnými věcnými důkazy (physical evidence) přesvědčit soud, respektive laickou porotu, pro kterou jsou stále se vyvíjející kriminalisticko-technické důkazy (důkazy druhé generace a k nim vedoucí cesty) čím dál tím složitější.

³⁵ Počátky forenzní entomologie mají své kořeny v XIII. století v čínské Sung Tz'u a jde o vědu, která využívá členovce čili hmyz, pavouky, stonožky atd. k objasnění trestních činů. Rozlišujeme zde tři velké oblasti: a) oblast důležitá z justičního hlediska; b) část zabývající se hmyzem, který se vyskytuje v místech lidských obydlí, respektive v místech skladování potravinových zásob; c) třetí oblastí je forenzní větev. Ad a) zkoumá ty druhy hmyzu, které žijí na těle či v těle člověka, nebo v jeho blízkosti. Tato oblast se týká jak občanskoprávních tak trestněprávních případů (při žalobách o náhradu škody jsou často zapojováni do sporů justiční entomologové) jelikož tyto druhy hmyzu parazitují nejen na živých organizmech, ale i na mrtvolách. Ad b) Entomologie hraje často důležitou roli v trestních a netrestních případech, ve kterých se jedná o zamoření produktů v obchodní síti (např. potraviny, šatstvo) Ad c) Forenzní větev pak vyšetřuje hmyz parazitující na lidských ostatcích výslovně v trestních případech, kriminalistických otázkách (např. kdy, kde, jak k činu došlo?) Viz některé z konkrétních trestních činů v následujících pramenech: Smith, K. G. V. *A manual of forensic entomology*. Comstock Printing Associates, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1986.; Benecke, M. Six Forensic Entomology Cases: Description and Commentary. In *Journal of Forensic Sciences*, 1998/43, p. 797-805.; Byrd, J. H.-Castner, J. L. (eds.) *Forensic entomology. The utility of arthropods in legal investigations*. CRC Press, Boca Raton, 2001.; Goff, M. L. *A fly for the prosecution*. Harvard University Press, Cambridge, MA, 2001.

³⁶ Výraz moderní jsem k tomuto přiřadil, jelikož v XIX. století se s hlinou /zemínou/, jako se zbytkem hmoty zabýval již Hans Gross. V poznámce pod čarou již zmíněném základním díle z r. 1893 upozorňuje na její kriminalistický identifikační význam. Na základě vlastních zkušeností udává, že prozkoumání zbytků hlíny z obuvi podezřelého může pomoci vypátrání jím prošlé trasy. Jak se vyjádřil: „Bláto na botě často vypoví více o tom, kudy šel naposledy jejich nositel, než zdlouhavý výsledek.“ (V hrubém překladu autora.)

³⁷ Geologie, jejíž název vznikl z řeckého geo (země) a logosz (znalost) je přírodní věda zabývající se složením, stavbou a historickým vývojem země. Forenzní geologie je aplikovaná věda, která cestou zkoumání materiálů patřících do oblasti geologie (půda, usazeniny, minerály, horniny, fosilie atd.) s využitím metodiky, principů a techniky geologické vědy přispívá k objasnění trestních činů nebo k rozuzlení občanskoprávních sporů tím, že poskytuje důkazy použitelné při soudním řízení. Toto je vlastně určení v užším smyslu slova forenzní geologie, v širším slova smyslu tato definice zahrnuje aplikaci principů a metod bez ohledu na to, zda budou či nebudou sloužit soudním účelům. Do tohoto širšího pojmového okruhu patří i analýza údajů z geologických vzorků. Např. při větších ekologických a protiepidemických kampaních, ilegálním obchodu se zvířecími orgány, obchodu s archeologickými a uměleckými předměty, při sledování cesty potravin a jiného zboží, respektive v oblasti zpravodajské služby, národní bezpečnosti, v boji proti terorizmu a pašování drog. Viz podrobněji: Hayes, R. A. Forensic Geologists Uncover Evidence In Soil And Water. In *Michigan Bar Journal*, 2002/5. P. 42-44.; Finley, J. A. Geologic material as physical evidence. In *FBI Law Enforcement Bulletin*, 2004/4. P. 1-7.; Murray, R. C. Home the Science Services Book Resume Contact – Collecting Crime Evidence From Earth. In *Geotimes*, January 2005.; Szoldán, Zs. *Forensic Geology (Forenzikus geológia)*. Belügyi Szemle, 2005/1. P. 89-101.

Jako speciální technická metoda pak analýza důkazů (crime analysis) – zmapování a profil zločinu (crime mapping) (geographic profiling³⁸) a dále používání Bayesovy věty s matematickým základem (Bayes-Theorem) při identifikačním vyšetřování, analýza ručních a strojně psaných dokumentů (hand and machine written documents), analýza zobrazení (images analysis) a analýza a identifikace kožních vzorů (ridgeology, edgeology).

Jako taktický prvek byl připojen trestní management a logistika (logistics), péče o oběti (forensic nursing), bezpečnostní management (security management) a analýza osobního profilu (profile analysis).

V metodice jednotlivých trestních činů se považují za nové oblasti (několik desetiletí nebo i mladší) projekčně stavební havárie (engineering failure), požáry (fire science) a explozivní útoky (bombs, explosives and residues) .

Závěr

Nakonec jako shrnutím této studie bych chtěl říci, že sice existují rozdíly mezi kontinentálním a anglosaským pojetím trestní vědy (kriminalistika a forensic sciences), avšak její objekty a cíle jsou totožné, jejich obsah vzájemně harmonizuje. Pokud jde o tendenci, mohu konstatovat, že můžeme být svědky průběžného odbourávání strnulých hranic mezi pojetími, současnou dobu již charakterizuje vzájemné ovlivňování.

Literatura

- Adam, J. M. A. – Adam, J. C. *Criminal Investigation. A Practical Textbook for Magistrates, Police Officers and Lawyers.* (Adapted from the System Der Kriminalistik of dr. Hans Gross Professor of Criminology in the University of Prague.), Sweet and Maxwell, London, The Carxwell Company, Toronto, The Law Book Company of Australia, Sydney, Melbourne, Brisbane., 1950.
- Altavilla, E. *Psicologia giudiziaria.* Utet, Napoli, 1932., Torino, 1955.
- Anghelescu, I. – Constantinescu, M. in colectiv. *Dictionar de criminalistica.* Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1984., 1996.;
- Belkin, R. S. *Criminalistics encyclopedia.* 2. edition, 2000.;
- Belkin, R. S. – Filippov, A. G. *The Russian Criminalistics – a Science and a Discipline.* In Fenyvesi Csaba-Herke Csongor-Mészáros Bence (ed) Evidence (Bizonyítékok). PTE ÁJK, Pécs, 2006. 154.
- Benecke, M. *Six Forensic Entomology Cases: Description and Commentary,* In Journal of Forensic Sciences 1998/43., 797-805.;
- Beroud, G. *Précis de criminologie et de police technique.* Paris, Payot, 1938; Picca, G. *La criminologie.* (5. éd.) Presses Universitaires de France, Paris, 2000.
- Bischoff, M. *La police scientifique.* Payot, Paris, 1938.
- Bócz Endre (szerk.) *Kriminalisztika I-II.* BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004.
- Buquet, A. *Manuel de criminalistique moderne.* (La science et la recherche de la preuve). Presses Universitaires de France, Paris, 2001.

³⁸ Podstata geografického vytváření profilu (Geographic Profiling) spočívá v tom, že počítačový software na základě přiřazených míst činu určí nejpravděpodobnější bydliště útočníka. Geografický profil je podtypem vytváření profilu, proto se váže i na psychologické nebo postojové vytváření profilu, což je zařaditelné spíše do trestní taktiky. Přesto však patří do okruhu trestní techniky a to z důvodu, že psychologické vytváření profilu hledá odpověď na otázku „kdo“, zatímco geografické vytváření profilu hledá odpověď na otázku „kde“.

- Burghard, W.-Hamacher, H. W.-Herold, H.-Schreiber, M.-Stümper, A.-Vorbeck, A. *Kriminalistik Lexikon*. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1986.
- Byrd, J. H.-Castner, J. L. (eds.): *Forensic entomology. The utility of arthropods in legal investigations*. CRC Press, Boca Raton, 2001.
- Ceccaldi, P. F. *La criminalistique*. Presses Universitaires de France, Paris, 1962.
- Dern, C. *Die Zukunft forensischen Wissenschaften*. Kriminalistik, 2009/5. 292-297.
- Diaz, Ch. *La police technique*. Presses Universitaires de France, Paris, 2000.
- Finley, J. A. *Geologic material as physical evidence*. FBI Law Enforcement Bulletin, 2004/4. 1-7.
- Gayet, J. *ABC de police scientifique*. Ed. Payot, Paris, 1973.
- Gayet, J. *Manuel de police scientifique*. Payot, Paris, 1961 és 1978.
- Geerds, F. *Role of criminalistics in sciences' system*. (A kriminalisztika helye a tudományok rendszerében.) In Katona, G. (ed.): *Actual questions of criminalistics*. (A kriminalisztika aktuális kérdései.) BM Kiadó, Budapest, 1991. S. 17.
- Goddefroy, E. *Manuel élémentaire de police technique*. Ferdinand Larcier, Bruxelles, 1922., illetve *Manuel de police technique*, Ferdinand Larcier, Bruxelles, 1931.
- Goff, M. L. *A fly for the prosecution*. Harvard University Press, Cambridge, MA, 2001.
- Gross, H.: *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* 1-2. Leuscher u. Lebensky's Buchhandlung, Graz, 1893, illetve Graz-Wien, 1914.
- Gross, H. *Encyklopädie der Kriminalistik*. Verlag von F. C. W. Vogel in Leipzig, 1901.
- Hayes, R. A. *Forensic Geologists Uncover Evidence In Soil And Water*. Michigan Bar Journal, 2002/5. S. 42-44.
- Hrebly, V. *La police judiciaire*. Presses Universitaires de France, Paris, 1997.
- Chevet, G.-Marand, Ph. *Cours de criminalistique*. Préfecture de police, Paris, 1981.
- Ibeiro, L. *Policia Scientifica*. Editora Guanabara, Rio de Janeiro, 1934.
- Katona, G. *The Criminalistics and Criminal Sciences* (A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok). BM Kiadó, Budapest, 2002. S. 39.
- Kevin, P. O.-Sullivan, R. C. *Criminalistics. Theory and practice*. Holdbruce science Publishers Inc., New York, 1976.
- Kirk, P. *Crime Investigation. Interscience Publications*. New York-London-Sydney, 1953.; *Crime investigation. Physical evidence and police laboratory*. Interscience Publishers Inc., New York, 1966.; *Crime Investigation*. 2nd Chichester, Wiley, 1974.
- Le Clere, M. *Manuel de police technique*. Police Revue, Paris, 1974.
- Lechat, R. *La technique de L'enquete criminelle*. Moderna, Bruxelles, 1959.
- Liebel, H.-Uslar, W. *Forensische Psychologie*. Kohlhammer, Stuttgart, 1975.
- Locard, E. *Manuel de technique policière*. Payot, Paris, 1923, 1948: *L'enquête criminelle et les méthodes scientifiques*. Flammarion, Paris, 1920.; *Traité de criminalistique I-VI*. Desvigne, Lyon, 1931-1940.
- Loïc Chauveau: *Les traces du crime. Enquete sur la police scientifique*. Calmann-Lévy, 1993. S. 24.
- Louwage, F. E. *Technique et tactique de la police criminelle*. Ninove, Belgique, 1948.
- Meloan, C. E.-James, R. E.-Saferstein, R. *Criminalistics. An Introduction to Forensic Science. (Lab Manual)*, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2001.
- Modly, D. *Pirucni kriminalisticki leksikon*. Sarajevo, 1998.
- Modly, D.-Korajlic, N. *Kriminalisticki rjecnik*. Centar za kulturu i obrazovanje, Tesanj, 2002.

- Molnár, J. *Science of Criminalistics (A kriminalisztika tudománya)* I-V. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, OKKRI, Budapest, 1995 – 1999.
- Moore, P. *The Forensic Handbook*. Barnes and Noble, New York, 2004. S. 34.
- Murray, R. C. *Home the Science Services Book Resume Contact – Collecting Crime Evidence From Earth*. Geotimes, January 2005.
- O'Brien K. P.-Sullivan R. C. *Criminalistics. Theory and practice*. Holbrook Press, London, 1976.
- O'Hara, C.-O'Hara G. *Fundamentals of Criminal Investigation*. 6th edition, Springfield, 1994.
- O'Hara, C.-Osterburg, J. W. *An Introduction to Criminalistics*. New York, 1960.
- Ottolenghi, S. *Polizia scientifica*. Societa Editrice Libreria, Roma, 1910.
- Robinson, H. M. *La science contre la crime*. Payot, Paris, 1941.
- Saferstein, R: *Criminalistics: an introduction to Forensic science*. Englewood Cliffs, N.Y. Prentice Hall, 1995., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2004.
- Sannie, Ch. *La recherche scientifique du criminel*. Armand Colin, Paris, 1954.
- Siegel, J.-Saukko, P. J.-Knupfer, G. C. (eds): *Encyclopedia of Forensic Sciences*. Volume 1-3. Academic Press, San Diego-San Francisco-New York-Boston-London-Sydney-Tokyo, 2000.
- Smith, K. G. V. *A manual of forensic entomology*. Comstock Printing Associates, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1986.
- Swanson, C. R.-Chamelin, N. C.-Territo, L. *Criminal investigation*. McGraw-Hill, Boston, 2002.
- Szoldán, Zs. *Forensic Geology (Forenzikus geológia)*. Belügyi Szemle, 2005/1. S. 89-101.
- Viski, L. (ed.) *Criminalistics (Kriminalisztika)*. BM, Budapest, 1961. S. 13.
- Weston, P. B.-Lushbaugh, C. *Criminal investigation-basic perspectives*. Prentice Hall, Upper Saddle River, 2003.
- Zlinszky, J. *Roman criminal law. (Római büntetőjog)* Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. S. 11.

Keywords: criminalistics, forensic science, history, present, comparison

Summary

The article deals with the basic concepts of criminalistics and forensic sciences and shows new perspectives on their development and approximation. In investigating and deciding on criminal offenses we cannot do without the knowledge of forensic science or criminalistics today. Their mutual closeness as well as differences are the subject of the research in this study. It is a very controversial issue; many authors believe in the equality as well as disparity of the two sciences. The author sees the fundamental importance of this knowledge mainly in its utility for the investigative practice. The historical analysis by the author shows the mutual approximation, even mutual influencing of both the concepts in dealing with crime.

doc. Dr. Csaba Fenyvesi, PhD.

PTJ-AJK Pecs

Mađarsko

e-mail: fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu

Přeložila: Csatai Jindřiška

Recenzent: prof. JUDr. Jozef Metenka, PhD.